

Zdravlje i problemi mladih u opštini Foča

Ljubiša Kucurski, Natalija Hadživuković, Sandra Joković, Jelena Pavlović

Medicinski fakultet Foča,
Univerzitet Istočno Sarajevo,
Foča, BiH/RS

Correspondence:

Ljubiša Kucurski
Tel/ 065 471 452
pute93@live.com

Received: August 12, 2015

Accepted: September 19, 2015

STRUČNI RAD PROFESSIONAL PAPER

SAŽETAK

Mladi ljudi, prema definiciji UN, predstavljaju budućnost svakog društva i oni su najisplativija dugoročna investicija. Svake godine, oko 1 milion tinejdžerki u svijetu zatrudni, a svakih 67 sekundi tinejdžerka rodi bebu. U adolescentskom periodu veliki broj mladih počinje i sa upotrebom alkohola, kafe, psihoaktivnim supstancama i pušenjem. Razlozi su najčešće želja za dokazivanjem, identifikacijom, afirmacijom seksualnog identiteta, radoznalošću za novo i nepoznato. Cilj rada je bio ispitati znanja, stavove i informisanost adolescenata o upotrebi psihoaktivnih supstanci, alkohola i duvana, kao i utvrditi načine na koji mladi koriste svoje slobodno vrijeme.

Istraživanje je sprovedeno u aprilu 2015. godine u OŠ i SSŠ u Foči. Istraživanjem je obuhvaćeno 212 ispitanika, različitog pola i različite starosne dobi. Podaci su prikupljeni originalnim anketnim upitnikom, anonimnog karaktera, koji sadrži 14 pitanja.

Objekti grupe ispitanika u velikom procentu navode da nisu probale psihoaktivne supstance, a kao najčešći razlog uzimanja droge i jedni i drugi navode kao glavni razlog uticaj društva. Iako je polna aktivnost još uvijek tabu tema u RS, alarmantni podaci su da je 19% učenika devetog razreda seksualno aktivno, te da se granica stupanja u polne odnose sve više spušta.

Mladi i u osnovnoj i u srednjoj školi navode da su dovoljno informisani o psihoaktivnim supstancama, a kao najčešći izvor informacija srednjoškolci navode TV i Internet, dok učenici devetih razreda navode da su to roditelji. U ovom vremenu avanturizma i nezrelog pokazivanja prkosa društvenim i socijalnim normama, mlade osobe su veoma vulnerabilna skupina podložna prihvatanju raznih oblika rizičnog ponašanja.

KLJUČNE REČI

problemi mladih, psihoaktivne supstance, alkoholizam, polna aktivnost.

UVOD

Mladi ljudi, prema definiciji UN, predstavljaju budućnost svakog društva i oni su najisplativija dugoročna investicija. U okviru opšte poznate definicije date u Ustavu SZO, zdravlje ne obuhvata samo morbiditet i mortalitet. Ono predstavlja fizički kapacitet mladih (sposobnost, spremnost, vitalnost); psihološko funkcionisanje (pozitivna očekivanja od budućnosti, sposobnost učenja, samopoštovanja); socijalne veze (prijatelji, seksualni život, izbor partnera); okolinske potencijale (mogućnost da se steknu nove informacije i vještine, mogućnost za aktivnosti u slobodnom vremenu) i najzad zdravo ponašanje ili zdrav stil života. Prema podacima SZO, adolescentima se podrazumjevaju osobe uzrasta od 10 do 19 godina, a mladi se grupišu u uzrast od 15 do 24 godine života. Svakako da statistički podaci, zaključci sa skupova ili mišljenja stručnjaka imaju veliku ulogu u tome da se problemi mladih riješe, ali sa druge strane, glas mladih, posebno kod nas, čiji se problemi rješavaju – slabo se čuje!

Dobni interval od 10 do 26 godina, kao prelazak iz djetinjstva u zrelost, u kome se gube privilegije djeteta a stižu prava i obaveze odrasle osobe, obilježen je promje-

nama koje se odnose na biološki rast, seksualno, kognitivno i psihosocijalno sazrijevanje (1). U ovom periodu egocentričnost je najjači ton mlade ličnosti, čime ona protestuje protiv svog inferiornog položaja. U kasnom adolescentskom dobu, većina ima definisan smisao za moralne i etičke norme. To je period u kome se određuju standardi, prava i dužnosti (2).

Adolescencija je period koji povezuje djetinjstvo i period odrasle, polno aktivne osobe. Istovremeno je ovo i period u kojem počinju polna istraživanja, eksperimentisanja, doba u kojem se miješaju seksualne fantazije i u kome se konačno seksualnost ugrađuje u ličnost svakog pojedinca. U ovom periodu počinju prva polna iskustva (3).

Svake godine, oko 1 milion tinejdžerki u svijetu zatrudni, a svakih 67 sekundi tinejdžerka rodi bebu (4). Prema procjenama, tokom kalendarske godine u Republici Srbiji dogodi se oko 50 trudnoća na 1000 djevojaka dobi od 15 do 19 godina, dok se u Holandiji u istoj starosnoj dobi dogodi 7 trudnoća. Adolescentkinje majke obično napuštaju školu, ne mogu da nađu posao i obično završavaju kao socijalni slučajevi.

U adolescentskom period veliki broj mladih počinje i sa upotrebom alkohola, kafe, pušenjem i zloupotrebom, psihoaktivnim supstancama (5,6). Razlozi su najčešće želja za dokazivanjem, identifikacijom, afirmacijom seksualnog identiteta, radoznalošću za novo i nepoznato. Jedan od problema predstavljala je fizička neaktivnost (7, 8). Fizička neaktivnost utiče na nepravilan razvoj tijela i potpomaže nastajanje određenih deformiteta i bolesti. Mladi su suočeni sa lošim uslovima za bavljenje sportom ili nekim drugim vidom fizičke kulture (6). Ne postoje adekvatni tereni i igrališta, a postojeći su nerijetko izvor opasnosti. Bavljenje određenim sportom u postojećim uslovima podrazumjeva velika novčana ulaganja ili borbu za mjesto u prvoj postavi. Ovo su najčešći uzorci zbog kojih se mladi ne bave sportom. Takođe, u ovom period su česti poremećaji ishrane u vidu anoreksije nervoze, bulimije i gojaznosti. Anoreksija nervoze se javlja u period između 12 i 16 godina i karakterišu je odbijanje hrane, nenapredovanje ili gubtak na težini ispod 15% od očekivanog, uvjerenje da su i pored izrazite mršavosti pojedini dijelovi tijela predebeli. Bulimija se najčešće javlja u dobi između 15 i 20 godina i manifestuje se napadima pretjeranog unošenja hrane a zatim povraćanjem, pretjeranom fizičkom aktivnošću ili upotrebom laksativa (9). Svako povećanje obima struka preko 100cm kod mladih osoba pokazatelj je da se mora povesti računa o načinu ishrane i pravilnom ponderalnom razvoju (2). Naročite problem imaju mladi sa invaliditetom i socijalno ugroženi, koji se svrstavaju u posebno ranjive/osjetljive grupe, jer im zdravstvena zaštita i preventivne aktivnosti nisu fizički dovoljno dostupne (problem je nemogućnosti ulaska – barijere).

Svi pomenuti problemi detinjstva i adolescencije prisutni su i u našem društvu. Da bi ih što efikasnije rješavali moramo se upoznati sa njima. Najznačajnije je zbog posljedica koje mogu izazvati saznanje koliko i u kojoj mjeri adolescenti zloupotrebljavaju psihoaktivne supstance. U tom cilju proveli smo epidemiološku anketu među mladima u Opštini Foča.

CILJEVI RADA

1. Ispitati znanja, stavove i informisanost adolescenta o upotrebi psihoaktivnih supstanci.
2. Ispitati upotrebu alkohola i duvana kod adolescenta.
3. Utvrditi načine na koji mladi koriste svoje slobodno vrijeme.

METODOLGIJA ISTRAŽIVANJA

Epidemiološka anketa je sprovedeno u aprilu 2014. godine u OŠ i SŠ u Foči. Istraživanjem je obuhvaćeno 212 ispitanika, različitog pola i različite starosne dobi.

Podaci su prikupljeni originalnim anketnim upitnikom, anonimnog karaktera, koji sadrži 14 pitanja. Rezultati su prikazani tabelarno i grafički.

Kriterijumi za uključivanje u studiju su bili:

- Ispitanici starosti od 13 do 19 godina;
- Dobrovoljno učešće u studiji.

Kriterijumi za isključivanje iz studije su:

- Ispitanici koji su odbili da učestvuju u studiji;
- Neadekvatno popunjen upitnik.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

U tabeli 1.a su prikazani sociodemografski podaci anketiranih učenika SŠ. Najveći procenat anketiranih je starosne dobi od 14-19 godina (96%), a svega 2,9% starosne dobi do 14 godina, odnosno 0,72% starosne dobi iznad 19 godina. Polna struktura anketiranih učenika prikazuje da je većina ispitanika ženskog pola 64%, dok je muškog pola 34%.

Tabela 1.a. sociodemografski podaci ispitanika SŠ

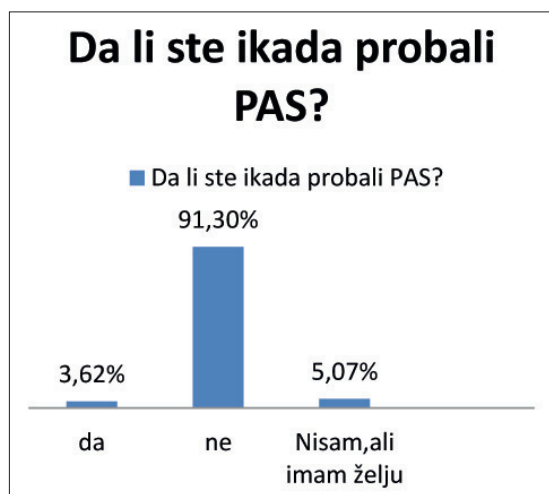
Godine	Pol
Do 14 godina 2,9%	Muški 36%
14-19 godina 96%	Ženski 64%
Stariji od 19 godina 1.1%	

U tabeli 1.b su prikazani sociodemografski podaci anketiranih učenika OŠ. 65% anketiranih je starosne dobi od 14 do 19 godina jer smo anketirali IX razrede OŠ, dok je 35% anketiranih starosne dobi ispod 14 godina. Za razliku od srednje škole, u osnovnoj školi je većina anketiranih muškog pola 53%, dok je 47% anketiranih ženskog pola.

Tabela 1.b sociodemografski podaci ispitanika OŠ

Godine	Pol
Do 14 godina 35%	Muški 53%
14-19 godina 65%	Ženski 47%

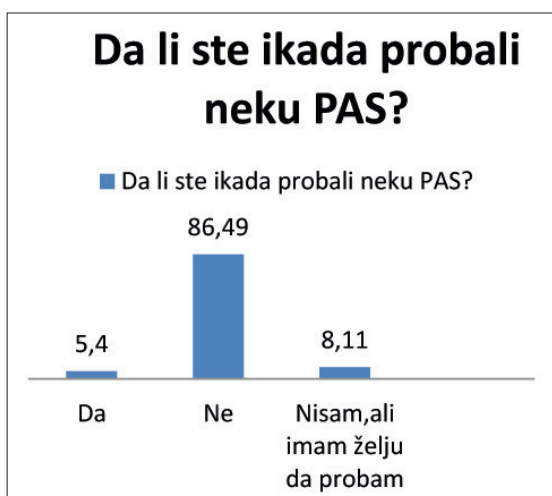
Grafikoni (1.a i 1.b.) prikazuju zastupljenost upotrebe psihoaktivnih supstanci. Srednjoškolci (91%) njih navodi da nikada nije probalo niti jednu psihoaktivnu supstancu (PAS), 4% kaže da je koristilo i probalo psihoaktivnu supstancu, dok 5% izjavljuje da nije probalo, ali ima želju da proba neku psihoaktivnu supstancu. Slični podaci su dobijeni i kod osnovaca gdje 87% anketiranih nije probalo psihoaktivne supstance, 5% navodi da je probalo, a 8% nije probalo niti jednu psihoaktivnu supstancu, ali ima želju da proba.

Grafikon 1.a Zastupljenost PAS u SSŠ

Grafikon 2.a Razlozi za konzumiranje droge u SSŠ

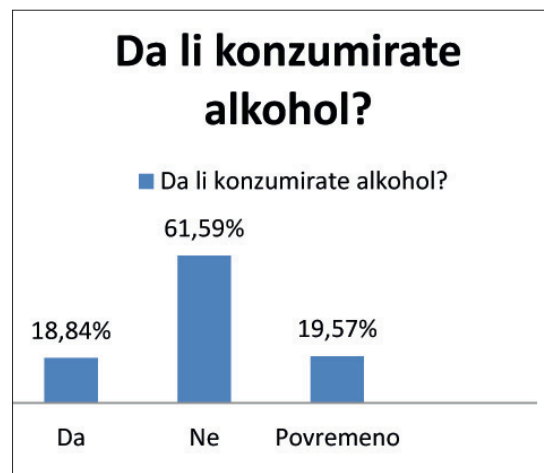
Grafikon 1.b. Zastupljenost PAS u OŠ

Grafikon 2.b Razlozi za konzumiranje droge u OŠ

Kao najčešće razloge za konzumiranje PAS srednjoškolski navode da je to zbog uticaja društva njih 49%, dok ostali smatraju da je to zbog životnih problema (42%), kao razlog za uzimanje PAS, zbog problema u porodici navodi 5 % ispitanika i zbog problema u školi njih 4 % (Grafikon 2. a). Grafikon 2.b prikazuje razloge uzimanja droge, po mišljenju anketiranih učenika IX razreda. Kao najčešći razlog oni navode da je to zbog uticaja društva, čak njih 59%, zbog životnih problema njih 32%, dok 7% smatra da je to zbog porodičnih ili 2% - školskih problema.

Analizirajući podatke o upotrebi alkohola kod učenika srednje i osnovne škole, primjećujemo da je veća zastupljenost povremene konzumacije alkohola kod učenika devetih razreda (14,87% konzumanata i 25,67% povremenih konzumanata), nego kod učenika srednje škole (18,84% konzumanata i 19,57% povremenih konzumanata), (Grafikon 3.a i 3.b).

Grafikon 3.a Konzumiranje alkohola u SSŠ

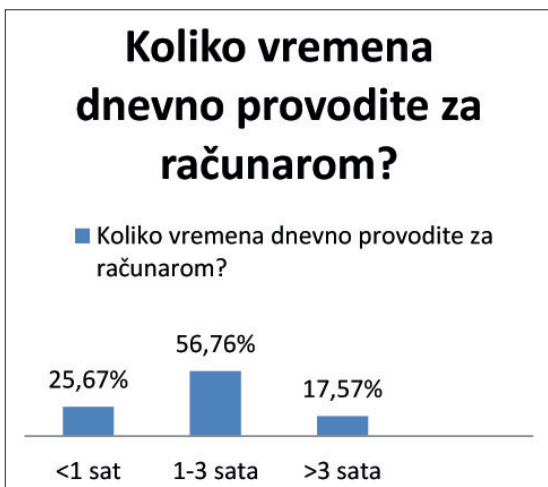

Grafikon 3.b. Konzumiranje alkohola u OŠ

Pokušavajući utvrditi načine na koje mladi koriste svoje slobodno vrijeme, analizirali smo koliko vremena srednjoškolci (Grafikon 4.a) i osnovci (Grafikon 4.b) provode za računarem. Najveći procenat srednjoškolaca, njih 54% provodi ispred računara između 1 i 3h, dok 24% anketiranih provodi više od 3 sata ispred računara. Slično kao u srednjoj školi, i u osnovnoj školi su dobijeni podaci da 57% ispitanika dnevno provodi između 1 i 3h ispred računara, dok 17% provodi više od 3 h.

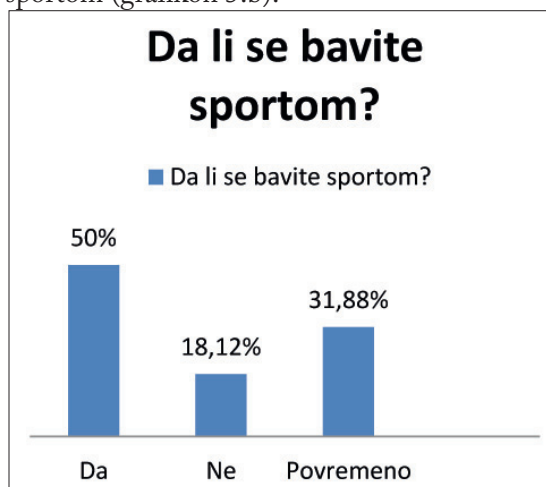

Grafikon 4.a. Korišćenje računara u SSŠ

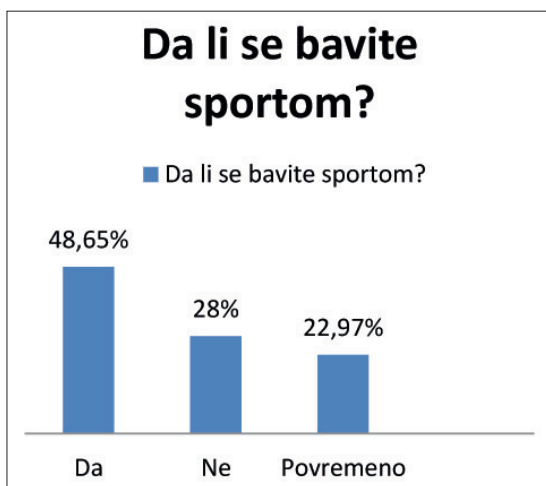

Grafikon 4.b. Korišćenje računara u OŠ

Grafikon 5.a prikazuje procenat srednjoškolaca koji se bave sportom. Ohrabrujući podaci su da se 82% njih bavi sportom, odnosno 50% se aktivno bavi sportom, 32% se bavi povremeno, dok se 18% uopšte ne bavi sportom. Za razliku od srednje škole, u osnovnoj školi se 72% ispitanika bavi nekim sportom, dok se ostalih 28% ne bavi sportom (grafikon 5.b).

Grafikon 5.a. Zastupljenost sporta u SSŠ

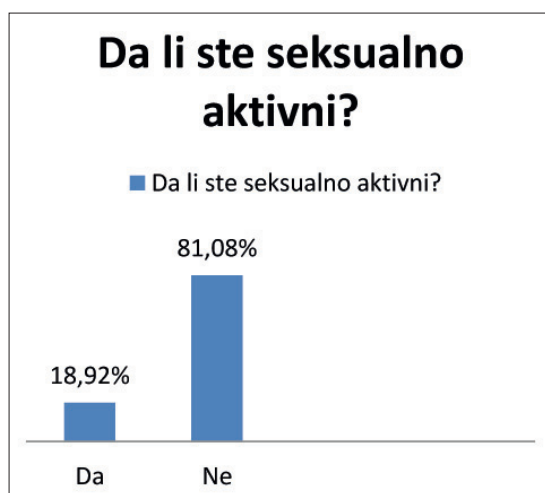

Grafikon 5.b. Zastupljenost sporta u OŠ

Na pitanje da li su seksualno aktivni (Grafikon 6. a i b) 80,44% anektiranih srednjoškolaca je dalo potvrđan odgovor, dok je 19,56% izjavilo da nije seksualno aktivno. Nažalost od seksualno aktivnih samo 25,93% uvijek koristi kontracepciju, dok 49% uopšte ne koristi kontracepciju što je veoma zabrinjavajući podatak. Kod učenika devetih razreda OŠ. 19% je seksualno aktivno, dok 81% nije seksualno aktivno. Od 19% seksualno aktivnih, njih 28,57% koristi kontracepciju, a 64,30% nikada ne koristi kontracepciju.

Grafikon 6.a. Procenat seksualno aktivnih u SSŠ

Grafikon 6.b. Procenat seksualno aktivnih u OŠ

DISKUSIJA

Problemi mladih su toliko brojni i zapanjujući, da su deći prema statistici, mladi spadaju u jednu od najugroženijih grupa stanovništva u BiH. Slobodno se može reći da su mladi marginalizovani i zanemareni. Kroz istraživanje, pokušali smo analizirati stvarne i najvažnije probleme mladih u Opštini Foča. Analizom podataka, uočavamo da je, iako u manjem procentu, prisutan problem zloupotrebe psihoaktivnih supstanci, zanimljivo je da se poslednjih godina izmjenila socijalna struktura uživaoca psihoaktivnih supstanci. Prije desetak godina oni su pripadali višim socijalnim slojevima, a sada ih je najviše iz srednjeg i nižeg sloja. PAS osvaja mlade, starosna granica se sve više spušta, pa je pored srednjoškolaca (4%) uzimaju i učenici viših razreda osnovnih škola (5%). Poređenja radi, Evropsko istraživanje o upotrebi droge, duvana i alkohola među srednjoškolcima u Republici Srpskoj sprovedeno 2008. godine prikazuje da je 4,9% mladih konzumiralo marihuanu barem jednom u životu (10).

Zbog neizgrađene ličnosti, odnosno nepostojanja spovstvenog stava o većini životno značajnih pitanja,

mladi donose odluke i opredjeljuju se za mišljenje jednog od autoriteta iz svog okruženja, a koji se po pravilu razlikuje od shvatanja roditelja o tom problemu. Danas, mladi u ovom uzrastu najčešće kao autoritete posmatraju starije drugove. Shodno tome, najveći procenat anketiranih kako u osnovnoj, tako i u srednjoj školi smatra da su upravo stavovi i nagovaranje društva odgovorni za početak upotrebe psihoaktivnih supstanci. Mladi se o problemu zloupotrebe psihoaktivnih supstanci najčešće informišu putem Interneta, čak njih 43%, dok su na posljednjem mjestu predavanja u školi sa 12,1%. U škole je prije svega potrebno uključiti zdravstvene profesionalce, koji bi kontinuiranom edukacijom prevenirali pojavu zloupotrebe narkotika a samim tim i pojavu bolesti zavisnosti, kao i drugih bolesti u kojima su narkomani vulnerabilna skupina. Često možemo da čujemo ili pročitamo da informisanje mladih o zloupotrebi psihoaktivnih supstanci može da podstakne na upotrebu istih, međutim, istraživanja koja su vršena da se provjere teze o štetnosti informisanja mladih o drogi dovela su do zaključka da ne postoji korelacija između obavještenosti i povećanja broja narkomana i da znanje ne usmjerava adolescent da posegne za drogom (2). Kako u mnogim dijelovima svijeta, tako i kod nas, većina slavlja i okupljanja praečna je konzumiranjem velikih količina alkohola. Svjedoci smo ekscitativnog opijanja starijih, ali i mladih osoba. Još od perioda djetinjstva, roditelji svoju djecu nesvjesno podstiču na kasnije uzimanje i opijanje alkoholom kao prihvatljivog vida ponašanja. U periodu djetinjstva, slike opijanja starijih se urežu u pamćenje te se kasnije smatra kao sasvim noramalan vid ponašanja.

Pored hroničnih, nezaraznih bolesti koje svakodnevna konzumacija alkohola može izazvati, veliki problem predstavlja i ponašanja mladih neposredno nakon konzumiranja većih količina alkohola. U tom periodu, kada je prisutna depersonalizacija, dezorjentacija i derealizacija, potencijalno je ugrožen život mlade osobe, najčešće kao posljedica saobraćajnog traumatizma. Pokušaji samoubistva među adolescentima koji puno piju čak su 3-4 puta češći nego u drugim slučajevi (11). Prema anketi provedenoj na srednjoškolskoj populaciji US, 25% mladih izjavilo je da su imali suicidalne ideje; nakon prvog pokušaja suicida, rizik od recidivizma je čak 40% veći kod mladih koji konzumiraju alkohol (12,13).

U izvještaju Svjetske zdravstvene organizacije za 2002. godinu navodi se da 4% oboljenja i 3.2% smrti direktno izazvano alkoholom, koji predstavlja značajan faktor rizika mortaliteta u slabo razvijenim zemljama, i treći po redu faktor bolesti i umiranja u razvijenim zemljama (13).

Poražavajući rezultati su dobijeni analizom podataka o konzumaciji alkohola, gdje 38% srednjoškolaca i čak 41% osnovaca konzumira alkohol.

Prema podacima Evropskog istraživanja o upotrebi droge, duvana i alkohola među srednjoškolicima u Republici Srpskoj sprovedenog 2008. godine oko 18% dječaka i 31.4% djevojčica je izjavilo da nikada nije konzumiralo alkohol. Djeca uglavnom konzumiraju alkohol bar jednom sedmično i pretežno tokom okupljanja sa društvom vikendom. Najveći broj dječaka, tačnije njih 57.4% je posljednji put konzumiralo pivo, dok je nešto više djevojčica tj. njih 37.6% konzumiralo vino. Nešto manji, ali podjednak broj dječaka i djevojčica, oko 17%, ističe da konzumiraju žestoka pića (14).

Evidentno je da je manji procenat konzumanata alkohola u Foči bilo u trenutku anketiranja, nego u ostalim dijelovima Republike Srpske, prema navedenom istraživanju iz 2008.godine.

Primjenom zakonskih mjera, država pokušava smanjiti zloupotrebu alkohola kod mladih. Kao i kod bilo koje druge bolesti, potrebno je raditi i na zdravstvenom prosvjećivanju a time i prevenciji upotrebe alkohola. Uključivanjem zdravstvenih profesionalaca, kao i posebno obučениh osoba može se podstaći angažovanje mladih, uključivanjem u razne radionice, te se na taj način može ukazati na posljedice koje ostavljaju alkoholizam i druge bolesti zavisnosti na organizam čovjeka.

Mladi sve više koriste računare i druge oblike napredne tehnologije. Najveći problem predstavlja dugotrajno sjedenje ispred ekrana koje može izazvati odgovarajuća, relativno ozbiljna oboljenja, praćena veoma jakim bolom i narušavanjem kvaliteta svakodnevnog života. Pored oštećenja vida, najčešće su to bolovi u šaci, te bolovi u leđima i vratu. Pored medicinskih tegoba, prekomjernom upotrebom računara i društvenih mreža poput Facebook-a postepeno dolazi do otuđenosti i asocijalizacije ličnosti. Skoro četvrtina srednjoškolaca i manje od petine osnovaca, dnevno provede više od 3 sata za računarom. Svakako da upotreba računara ima i svojih prednosti, ali treba savjetovati učenike, ali i njihove roditelje o štetnostima upotrebe istog i primjeniti ostale mjere prevencije protiv zavisnosti od Interneta. Uključivanjem u sportske aktivnosti može se djelimično riješiti problem prekomjerne upotrebe računara. Zapaženo je da se veliki broj anketiranih srednjoškolaca i osnovaca bavi sportom, bilo aktivno ili povremeno. Pored prednosti koje sport ima na sam organizam, podstiče i bolju i lakšu socijalizaciju ličnosti, kao i pozitivan psihološki razvoj ličnosti.

Swjedoci smo da se danas fizički razvoj odvija sve bržim tempom, a fizička polna zrelost postiže se u sve mlađoj dobi, dok se zbog dugotrajnog školovanja i obrazovanja socijalna samostalnost tj. socijalna zrelost postižu sve kasnije. Zbog razlike u fizičkom i socijalnom sazrijevanju dolazi do sve ranijeg početka polne aktivnosti.

Analizom podataka dobijenih anketnim upitnikom,

zapažamo da je većina (80,44%) srednjoškolaca seksualno aktivna, a i podaci dobijeni kod učenika viših razreda osnovne škole, pokazuju da je seksualno aktivno čak 19% ispitanika. I u osnovnoj i u srednjoj školi, trećina seksualno aktivnih koristi kontracepciju, dok ostale dvije trećine ne koriste niti jedan vid kontracepcije.

U odnosu na pedesete godine, procenat američkih adolescenata koji do uzrasta od 18 godina dožive prvo seksualno iskustvo je udvostručen, a do devetnaeste godine 85% američkih mladića i 77% američkih djevojaka započne sa seksualnom aktivnošću (13).

Istraživanje sprovedeno u Hrvatskoj, prikazuje da je u dobi od 15 godina bilo seksualno aktivno 23,2% dječaka i 9,7% djevojčica (14).

Sva ova istraživanja govore u prilog postepenom, ali stalnom porastu seksualne aktivnosti mladih i snižavanju prosječnog uzrasta njenog započinjanja.

Pored problema neželjene trudnoće i povećane opasnosti od polno prenosivih bolesti, problem predstavljaju dugoročne psihičke i socijalne posljedice kao što je nedovoljna zrelost za ulogu roditelja, te one uzrokovane nasilnim prekidom trudnoće.

Treba podsjetiti da pored neželjene trudnoće i polno prenosivih bolesti, djevojke koje su prvo polno iskustvo doživjele prije 16. godine i u prvih godinu i po dana od nastupanja materičnih krvarenja imaju dvostruko veći rizik da obole od raka grlića materice u kasnijim godinama.

Kontinuiranom edukacijom učenika srednjih, ali i osnovnih škola treba se postići smanjenje adolescentske trudnoće, širenje polno prenosivih bolesti upotrebom kontraceptiva i ukazati na značaj kasnijeg stupanja u polne odnose.

ZAKLJUČAK

- Mladi i u osnovnoj i u srednjoj školi navode da su dovoljno informisani o psihoaktivnim supstancama, a kao najčešći izvor informacija srednjoškolicima navode TV i Internet, dok učenici devetih razreda navode da su to roditelji.
- Anketirani u obje škole dijele mišljenje da je najčešći razlog konzumiranja droge uticaj društva.
- Među mladima je sve više korisnika duvana, alkohola i droge.
- Mladi nekvalitetno koriste slobodno vrijeme. Približno trećina srednjoškolaca za računarom provodi više od 3h!
- Iako je polna aktivnost još uvijek tabu tema u RS, alarmantni podaci su da je 19% učenika devetog razreda seksualno aktivno, te da se granica stupanja u polne odnose sve više spušta.
- Mladi su nedovoljno informisani o važnosti primjene kontracepcije, te je mali procenat redovno koristi.

- U tom vremenu avanturizma i nezrelog pokazivanja prkosa društvenim i socijalnim normama, mlade osobe su veoma vulnerabilna skupina podložna prihvatanju raznih oblika rizičnog ponašanja.

LITERATURA

1. Službeni glasnik. Strategija razvoja zdravlja mladih u Republici Srbiji. Beograd; 2006.
2. Radojka I. Kocijančić. Higijena. Beograd: Zavod za udžbenike Beograd; 2009.
3. Finer LB, Philbin JM. Sexual initiation, contraceptive use, and pregnancy among young adolescents. *Pediatrics*. 2013 May;131(5):886–91.
4. **Harold J. Cornacchia, Larry K. Olsen, Janice M. Ozias.** Helath in elementary school, William C. Brown, 1996.
5. Substance Abuse and Mental Health Services Administration . Results from the 2012 National Survey on Drug Use and Health: Summary of National
6. Findings. Substance Abuse and Mental Health Services Administration; Rockville, MD: 2013. NSDUH Series H-46, HHS Publication No. (SMA) 13-4795.
7. U.S. Department of Health and Human Services. 2008 Physical Activity Guidelines for Americans: Be Active, Healthy, and Happy! Washington, D.C.; 2008.
8. Tudor-Locke C¹, Craig CL, Beets MW, et al.; How many steps/day are enough? for children and adolescents. *Int J Behav Nutr Phys Act*. 2011 Jul 28;8:78
9. Taylor CM, Wernimont SM, Northstone K, Emmett PM. Picky/fussy eating in children: Review of definitions, assessment, prevalence and dietary intakes. *Appetite*. 2015, 29;95:349–359.
10. Sladana Šijak i saradnici. Evropsko istraživanje o upotrebi droge, duvana i alkohola među srednjoškolicima – Izvještaj za Republiku Srpsku. Institut za zaštitu zdravlja Republike Srpske; 2008. str 16–45
11. Wandle M, Miller TC, Domenico D. Suicidal behavior and risky activities among adolescents. *I res Adolesc* 1997; 2: 317–330.
12. Hauzey MF, Isnard P, Badoual AM, Dugas . Enfants et adolescents suicidants. *Arch Pediatr* 1995; 2:130–135
13. Milner A, Spittal MJ, Pirkis J, LaMontagne AD. Suicide by occupation: systematic review and meta-analysis. *Br J Psychiatry*. 2013 Dec;203(6):409–16. doi: 10.1192/bjp.bp.113.128405. Review.
14. UNICEF Teenage Births in Rich Nations, Innocenti Report Card, No. 3, (Florence: Unicef Innocenti Research Centre); 2001.
15. Zlokorić J, Vrclj S. Rizična ponašanja djece i mladih. *Odgojne znanosti* 2010; 12 (1): 197–213.

Health problems of young people in the municipality of Foča

Ljubiša Kucurski, Natalija Hadživuković, Sandra Joković, Jelena Pavlović

Faculty of Medicine, Foča

ABSTRACT

Young people, according to UN definition, represent the future of every society and they are the most profitable long-term investment. Each year, approximately 1 million teenage girls become pregnant in the world, and every 67 seconds a baby teenager. In the adolescent period a large number of young people start with alcohol, coffee, psychotropic substances and smoking. The reasons are most often the desire to prove, identification, affirmation of sexual identity, curiosity for the new and unknown. The aim of the study was to examine the knowledge, attitudes and knowledge of adolescents about the use of psychoactive substances, alcohol and tobacco, as well as to identify ways in which young people use their free time.

The survey was conducted in April 2015, in primary and Secondary School in Foča. The survey included 212 respondents, of different genders and different age groups. Data were collected original survey questionnaire, anonymous character, which contains 14 questions.

Both groups of patients in a large percentage stated that they did not try psychoactive substances, as the most common reason for drug use both cited as the main reason for the influence of society. Although sexual activity is still taboo in the RS, alarming data that 19% of ninth grade students sexually active, and to limit entry into sexual relations increasingly lowered.

Young in primary and secondary school state that they are sufficiently informed of psychoactive substances, as the most frequent source of information for high school state TV and the Internet, and ninth grade students report that they are parents. In this time of adventure and immature display of defiance social and social norms, young people are very vulnerable group subject to acceptance of various forms of risk behavior.

KEYWORDS

youth problems, psychoactive substances, alcohol, sexual activity.